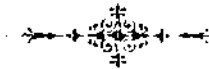

A

„SZABADELVÜEK”

SZABADELVŰSÉGE.

A m. t. országos képviselő uraknak, s mindmen agyar
polgárnak szíves figyelmébe ajánlva.

Motto:

„Győzedelmeskedjék bár e (liberális) szellem, vagy ne, azon naptól fogva én hő és kéréltetlen ellenségének nyilvánítom magamat. A maradiak közt lennem nehezemre esik nekem, ki annyira szerettem a haladást és világosságot; de azt a lelkiismeret szintűgy, mint az ész kötelességemmé teszik. Nem, az a szabadság, melyről mindketten ábrándoztunk lelkeink ilju hevében, nem volt egy utazó-kereskedő szabadsága ; nem a journalis-mus és industrialismus alaktalan vegvüléke; annak nem volt elve megta-gadni a múltat és megfeledkezni a másik világról, hanem történelmi, költői és vallási alkotás vala.“

Montalambert.

ELŐSZÓ.

El vagyunk reá készülve, hogy e füzetkét vagy agyonhallgatják, vagy agyondobálják. Ám legyen! De akadnak talán mégis egyesek, a kik figyelemre méltatják, elolvassák, és — okulni fognak belőle. Nem annyira személyekről, mint inkább elvekről szólunk; a kinek tehát nem dolmánya, az ne gombolja magára. Ennyit bevezetésül.

Mint a múlt században a „philosophusok“, az „illuminatusok“: úgy uralkodnak a jelenben a helyzet fölött a „szabadelvűek“, a „liberálisok“.

Midőn ugyanis a tanak által előidézett társadalmi megrázó kódtatások leálcázták az előbbieket gonoszságát, s a „philosophus“ és „illuminatus“ cím megőrző jelzővé lett vala, egy új, még veszélyesebb illusio vakítá el a nemzeteket, s ez a „liberális mns“. Mily csábítóan hangzik a főnkéit lélek fülébe e szó, hogy ő „liberális“ lehet, vagyis hogy minden embertársában testvért lát, a ki, tekintet nélkül társadalmi állására, mindazt élvezheti, a mit az állam polgárainak nyújthat: egyforma jogot t. i. mindenki számára. A ki csak használhatónak, hasznosnak bizonyul, fölkarolandó, ha a legutolsó, legigénytelenebb egyén is. Igen hasonlít ez a keresztény felebaráti szeretethez. Teljes objectivitással hódolni az érdemnek, a közjóltre törekedni, azoknak, kikhez a sors mostoha volt, boldogabb jövőt szerezni, megadni kinek-kinek a magáét, és eloszlatni az előítéleteket: mindez igen vonzó, s rokon a vallás elveihez, sőt valóságos religio, de — polgári ruhában. Minek is annak feszes taláris, egyházi öltözet? Vájjon nem volna-e ez így gyanús azokra nézve, a kik féltékenyek egyéni szabadságukra? Igaz, hogy a jogok és a kötelességek ikertestvérek, de az utóbbiakat majd megszívleli és teljesíteni magától is a polgár, ha szabaddá, műveltté, nemessé neveljük őt; minek tehát mindig a kötelmeket hangsúlyozni előtte? Aztán meg okvetlenül szükséges az, hogy vallást emlegessünk, midőn célunk amúgy is csak: használni, jót tenni?!

A liberalismus főveszedelme tehát abban rejlik, hogy ily álokoskodásokkal behálózza a szívet, mint ama hamis bölcsélet' félrevezette az értelmet. E természeténél fogva sokkal általánosabb és népszerűbb is, mint az illuminatusok tana volt. Ez ugyanis, tudományos színezetű lévén, bizonyos értelmi fejlettséget igényelt azok részéről, a kik követőivé lenni akartak, s így csak a műveitek körében számíthatott eredményre, pártolókra; de a liberalismus az érzelmre, a kedélyre appellál, s ekként lehatolhat a társadalom

legalsóbb rétegeibe is, hiszen minden embernek van érző szíve, melyet meghódítandó, úton-útfélen szórja a „humanizmus“, „philanthropia“ kifejezést, mely philanthropia azonban ép úgy nem igazi keresztény emberbaráti szeretet, mint nem balszam a kábító szer: meg ugyan hódíthatja, de meg sohasem gyógyíthatja az emberiséget, sem nem hegesztheti be a társadalom tátogó sebeit.

Ha a liberalizmus történetét óhajtjuk ismerni, csak a „philosophusokét“ kell tanulmányoznunk, mert hasonló fegyverrel küzdött mind a két secta. De van mégis némi különbség közöttök. A bölcsészek ugyanis directe léptek fel, s kezdtek tért foglalni, a liberálisok ellenben földött kártyával játszottak kezdetben. így, zúszva - mászva, hangzatos és ártatlannak látszó szónoklatok háttérben nyomultak folyton előre, és még akkor is palástolni tudták romboló tendenciáikat, s növelni követőik számát, midőn a 48-as évek elég rémes világot vetettek Európászerte működésükre. A helyett azonban, hogy eltűnt volna a föld színéről, ellenkezőleg oly hatalmassá lön ezen idő óta, hogy nemcsak üresfejük, de valóságos tehetségek is jármába görnyedtek. Hogy azonban e befolyás tulajdonkép csak mámor vala, kitűnik abból, hogy a szabadelvűség legkiválóbb előharczói, látván a romboló hatást, melyet az államok életében tanaik előidéztek, visszaborzadtak a megkezdett úttól, s óva inték ifju tanítványaikat, hogy visszafelé evezzenek. De hasztalan! Elveték a szelet, vihar érlelődik az aratásra.

Így fejlődött mindig erősebbé a liberalizmus, s ma már majdnem minden fölött uralkodó hatalommá lett egész Európában. Meghódítá a diplomatiát, a kormányokat, a parlamenteket, a törvényhozó testületeket, a törvény-és tanhatóságokat, szóval mindazt, a mi befolyást gyakorol az emberi szívre és értelemre; a szabadság czéje alatt rabszolgaságot teremtett; békét hirdet, s ime tüzet gyújtott a családokban, államokban és a nemzetek kebelében egyaránt; türelmet hord ajkain, s maga a megtestesült türelmetlenség; felvilágosodást ígér, és butaságot, sötétséget szül; s mig azt kívánja, hogy tiszteljük mindenki hitét, meggyőződését, az ő evangéliuma: a hitetlenség, a forradalom, s a vallás ellen való gyűlöletben még elődét, a 18-ik századot is megszégyeníti.

S vájjon mi okozhatta azt, hogy mindennek daczára oly roppant kiterjedést nyert? Egy titka, melyet íme föllep-lezünk, az t. i. hogy „idiótákat” nevel, képez, a kik vág) nem gondolkoznak, vagy ha gondolkoznak, föltétlenül jurant ír verba magistrornm, és reményük, hogy a liberalismus szüntelenül kodácsoló, de soha sem tojó tyúkja alatt mégis csak találnak egyszer aranytojást. Figyeljük csak meg a tényeket. Láttuk sokszor, hogy a letúnt századokban mint lázad föl az emberi szellem a társadalmi téren, s ront-bont mindent, mi útjában áll, mint az őrjöngő lázbeteg; mindenesetre megróvándó, de legalább lelkesülni tudott. A mostani baj, a liberalismus mindezt véghez viszi, s azonfelül még csak lelkesülni, vagy lelkesíteni sem tud. Szíve kiégett vulkán, érzéketlen húsdarab, szeme vak, értelme pedig egy életre való eszmét sem bír produkálni — s ilyenekké teszi mindazokét is, a kik elég szerencsétlenek elveinek hódolni. íme, hallja a nemzeteknek önmaga által okozott kétségbeejtő jajveszékéseit, de hallván nem hallja, szíve nem dobban részvétre, ezerszer ismételt, elcsévelt szóvirággal felel reájok. Látja, hogy hívei mindenütt megtámadják azt, a mit ő saját zászlaján lobogtat, t. i. a szabadságot s a legszentebb jogokat, de látván még sem látja, sőt fátyolt borít harczosai szemeire is. Tesz-vesz, kipked-kapkod, minden vezérelv, irányeszme nélkül; folytonos experimentálás összes működése, s az eredmény: azon felütetes, szellemtelen szellem, mely századunk típusát, jellegét képezi.

Egymást érik a liberális clubok, congressusok és társulatok: programjok eget-földet ígér, de a vége mindig a ridiculus mus. Szóval a liberalismus nem inspiratio, de — exspiratio. Minden nagyra tehetetlen mássá. Ki nem látja be, hogy csak „idióták” lehetnek hívei?

Ha csak úgy tekinthetnők is a liberalismust, mint a nemzetek száanalomra méltó sebé; vagy ha csupán ferde kinövés volna az az államok testén, mely mosolyt idéz elő ajkainkon; még ekkor is nagy szerencsétlenség volna az a társadalomra nézve; de a Liberalismus ezenfelül még valóságos halála is a népek életének, mert követőinek óriási száma és hatalma folytán sírja szélére tereli az emberiség culturáját, jólétét és üdvét.

Egyik leghasználtabb nádparipája, helyesebben agyréme a liberalismusnak az, hogy elválasztja az egyházat az államtól, „a szabad egyház a szabad államban” létesítése — természetesen az ő felfogása szerint — azon ürügy alatt, hogy biztosítsa minden

vallásnak függetlenségét, szabadságát. Első lépése e téren az, midőn kimondja, hogy az állam vallás nélküli, hogy az államnak, mint ilyennek, nincsen vallása. Itt is azt teszi a liberalizmus, a mit mindig tenni szokott: hazudságot árul az igazság czéje alatt. Mert mit teszen? Elveszi az alattvalók szabadságát, hogy ne akkor és ne úgy tiszteljék Istent, a mikor és a miként lelkiismeretük sugalja, hanem az állam despotikus intézkedései szerint. Az isteni tekintélyt száműzi az államokból, a hatalmat máshonnan deducálja, s mégis mindenhatóságot vindicál az államnak, mely — risum teneatis — theologusnak csap fel. Nevetséges és boszantó módon beleavatkozik oly ügyekbe, és ítéletet hoz oly tárgyak felett, melyek kizárólag és egyedül a valláshoz, s az egyházi fensőbbiségekhez tartoznak, milyenek a papok kiképezetése, a szentségek kiszolgáltatása s annak feltételei, sat. Előtte az egyház csak oly testület, mint bármely más szövetkezet, megkívánja tőle hogy lelki ügyeiben is az ő főhatóságát s törvényeit fogadja el; szóval azt akarja, hogy az egyház oldja fel az államot minden iránta való kötelezettségétől, saját jogait pedig adja át neki.

Világos példa mindéire Poroszország. Hogy pedig nálunk is megvannak nemcsak „a velleitások, de már tények is e tekintetben, bizonyítják a vegyes házasságok megkötéséről, az azokból származott gyermekek neveltetéséről, az áttérésekről, a házassági elválásokról“ sat. szóló törvény czikkeink, és „A felső ház reformja“ című, pár nap előtt megjelent röpirat szerzője, a ki 14-ik lapján azt firkálja, hogy: „Isteni jogon épült monarchia nincs többé“; hogy: „Ma már, a monarchiát nem az isteni jog, de a népek politikai józansága tartja fenn.“ („Mától holnapig“, ezt kellett volna még hozzátennie, ha utóbbi praemissáját komolyan állítá fel.)

Bódító erejét, mint fennebb is említettük, onnan kölcsönzi a liberalizmus, hogy számtalan, kétségkívül érdemdús, és igazán jóra törekvő tagja, directe vagy indirecte, azon reményben szolgál e politikai idiotizmusnak, hogy végéig mégis csak fel log épülni a társadalom azon büszke épülete, melynek emelésére a liberalizmus vállalkozott, de a melyből mindeddig csak a tervrajz, az alaprajz, fekszik előttünk. Igen, naiv jóhiszeműségökben azt hiszik, hogy a világ boldogságának virága a liberalizmus gyökeréből fog fakadni, és rágalomnak tekintik, ha valaki kereken

kimondja, hogy u liberalizmus „ezt a szót etimologikus értelmétől, keletkezési gyökerétől, t. i. a szabadság eszméjétől elválasztja“, és hogy czélja: a vallás megsemmisítése, a régi keresztény világrend száműzése. Oly ügyesen, oly körmönfontan tudja szöni hálóját, hogy bátran állíthatjuk, miszerint soha sem volt még oly politikai hypocrisis, mely annyi öntudatlan fanatikust szült volna, mint ép a liberalizmus,

Politikai térre hurczolván a vallást, örökös versengés tárgyává s párteszközzé aljasítja azt. Ne az Isten hirdesse a világnak az igazságot egyháza által — kívánja — hanem az állam törvényei szolgáljanak evangélium gyanánt; az államnak nincs szüksége vallásra, majd megadja ő mindazt polgárainak, mi boldogításukra szükséges. így tehát vallás nélküli seetát szül, melynek követői, kivált a nagyobb városokban, mindegyre szaporodnak, s dölyfös öntudattal nyilvánosan „vallásnélkülieknek“ confessionslos-oknak czímezik magukat. Fejők és mesterök a liberális állam, mely megtűri és dédelgeti őket, s nevetvén mindazt a mi szent, kigúnyolván mindazt, U mi erény, oly idiotismusba tereli az előtte meghunyászkodó rabszolgákat, mely egykor mennydörgésszerű robbanással fogja légberöpíteni ama zsarnokot.

Hogy pedig egész terjedelmében végrehajthassa tervét, fixa ideáját, melyet magának az egyház és állam szétválasztásáról alkotott, következetesen és kitaróan hatalmába keríti a liberalizmus az iskolákat. Oly törvényeket gyárt, melyek által az iskolák a liberalizmus műhelyeivé s az ifjú nemzedékek akarat nélküli eszközökké alakulnak. Mivel neki nincs szüksége öntudatos, szabadságszerető férfiakra, a jog és igazság rettentetlen, műveit védőire, hanem inkább olyanokra, a kik tédet-fejet hajtának az állam - isten előtt: kezdetben megszorítja, azután számúzi az iskolákból a valláserkölcsös oktatást, s végül, mint azt jelenleg Franciaországban láthatjuk, atheismust, istentagadást tanítanak azokban. Itt is hazudságot árai igazság köpenye alatt. Azt állítja, hogy oktatása által a vallási türelmetlenséget megszüntetni, a tudományosságot szélesb körűvé tenni, s az ifjakat békés polgárokká nevelni akarja és a valóságban szakadást és elkecsereledést ültetett a szivekbe, tudósok helyett tudákosokat nevelt, lármás agitátorokat, a kik érdemül róják fel magoknak, hogy az isteni jogok védőit kinevetik s megsemmisíteni törekszenek. Ezen oktatás organisálta azon törvényhozó szemfényvesztőket is, a kik a polgá-

rok roppant, túlnyomó többségétől adókat sajtolnak ki, nemcsak oly dolgokra, a melyekre épen semmi szükségök sincs, hanem olyanakra is a melyeket ők megvetnek. És noha mindenki látja, hogy ezen oktatás csak féltudósokat termel; hogy azon államokban, a hol ily tanítás virágzik, a nagy férfiak fehér hollók, a ministeri székek a legszánandóbb közepszerűségekkel vannak tele, s a köz-kivatalokra alig akad alkalmas egyén, annál kevésbbé megbízható, hogy tehát az ily oktatás képtelen jeles állampolgárokat nevelni: mégis százvezrek kapkodnak utána, és — mivel a liberalismus idiótákká teszi követőit — ‚drága kincsnek’ nevezik azt. Drágának ugyan méreg-drága, de benne kincs — nincs. A vallás tiszteletét, mely minden oktatás és nevelés alapját képezi, s a mely nélkül nem lehet igaz műveltség, sehol, vagy csak hézagosan találjuk föl benne. Oly minden ízében gonosz tulajdonsága ez, hogy sokkal figyelemre és szánalomra méltóbb, mint az a selejtesség, felületesség, melyet a tudományok terén eredményez.

Méltó elismerést érdemel Buda-Pest, hogy legújabbán kiterjeszté gondjait erre, s javított a helyzetet, a hitoktatók és a hittanórák szaporítása által.

A liberalismus jelen századát a szabadság arany - korának hívják némelyek, pedig az tulajdonkép a legnyomasztóbb és a legszolgaibb szolgáltság aerája. Az a mély erkölcsi sülyedés, mely a szabadelvűség legközvetlenebb következménye; az a szellemi bénaság, mely nevelésének gyümölcse; az az értelmi fejletlenség, homály, mely mindig ellepi az észet, ha a lélek nem emelkedik többé Istenhez: vak eszközzé degradálja az embert. Ruganyossága elvész, önállósága, méltóságának öntudata eltűnik, s vakon engedelmeskedik minden parancsnak, mely vezetője ajkairól elhangzik. Vessünk csak egy pillantást az európai parlamentek szabadelvű mechanizmusára, s meg fogunk győződni erről. Azon férfiak, a kik mindig szabadságról beszélnek, a kik a szabadságért rajongni látszanak, szabadsággal épen nem bírnak; hasonszörű társaik többségének, a „pártfegyelemnek“, vagy valamely liberális ministemek (nominibus parco), a kit pótolhatlannak tartanak, rabjai, szolgálai, még akkor is, ha az, a mi mellett szavazni kell, elveikkel, meggyőződésekkel, sőt egész multjokkal riktó ellentétben áll is. És a mily meghunyászkodó e liberális servilismus fölfelé: ép oly zsarnoki önkényű lefelé; mert azon elv szerint, a melynél fogva a többség döntvénye, csak azért, mert

a többségé, már eo ipso jog és igazság, figyelembe sem veszi a közönséges állampolgár szabadságát, vagy legalább is azt, hogy szabad neki lelkiismerete sugallatát követnie.

A liberalizmus leghatalmasabb eszköze az iskolából kikerült ifjakkak ugyanazon szellemben való továbbképzésére, s mások elámitására: a sajtó, vagy mint közönségesen nevezik — „a gonosz sajtó”. Igen jellemző, hogy valahányszor a gonosz sajtóról van szó, a liberálisok azonnal feljajdulnak, mert mindig a sajtókat értik alatta. S ez helyesen is van; mert a liberalizmus sajtója csakugyan gonosz, lévén az egyik axiómájának: „a hazudság igazság”, megtestesítője. Ha a sajtó fennen kérkedik, hogy valamely nemzet, párt, vagy eszme elnyomtatása ellen emel szót, s érdeke mellett kardoskodik, mindenki tudja, hogy honnan fű a szél, hogy mily zsebből, vagy mily pénztintézet terreiből árad ki e jóakarát. Ha a közvélemény trombitája gyanánt szerepel, önkénytelenül felsóhajtunk, hogy hány meg hány erkölcsileg és vagyoniilag tönkre ment, bukott nem is „nagyság”, csak „törpesség” kényszerült ismét a harsonába fújni, hogy kenyéradó urának kegyét el ne veszítse. Valóban nem habozunk kimondani, hogy a gonosz sajtót, még azok is megvetik, gyűlölik, a kik annak szolgálnak, mert tisztelven az emberi méltóságot, föl nem tehetjük e kényszermunkára kárhóztatott szerencsétlenekről, hogy nem esnek néha gondolkozóba gyászos sorsuk felett, midőn folytonosan hazudság-, rágalom-, áskálódás- s hamisításból élődven, tengetik nyomorait éltöket. Sokan közölök bizonyára inkább állnának az igazság szolgálatába; de mivel már reáléptek a tévútra, s a fogság hálójába már nagyon belebonyolultak, nem bírnak elég lelki erővel megtenni azt, a mit keblök jobb meggyőződése követel.

De vannak a gonosz sajtónak igazán tehetséges s becsületes drabantjai is. Hogyan lehet tehát azt megfejtetni, hogy ezek, azt hívén, hogy jót tesznek, segédkezet nyújtanak a jog, a becsület s az erény eltiprásához ? ... A liberalizmusnak már több ízben említett titka- és hatalmából — hogy idiótákat szül és nevel. Ez a tény szülte azt, hogy azon jelesek közöl, a kik egykor a liberalizmus zászlaja alatt harcoltak, sokan odahagyták azt, s a kik hívek maradtak hozzá, iszonyú mélyre sülyedtek; ime Hugo Viktor őrzöngő bolonddá, Heine Henrik aljas kéjenczczé, Lammenais pedig szánandó bohóczzá vált: a fenségesség lehányatlik királyi székéről, és trónja — a szemétdomb lesz.

De hogy ismerjük, kik nagyobbára e liberális, e gonosz sajtó csatlósai, ime ideállítjuk arcképeiket. Férfiak, dehogy! gyermekök, a kik a tudományoknak még alapelveit is alig ismerik, de a kik azonnal tudor-kalapot csapnak fejökre, s ha hozzá még magyarok és kálvinisták, az akadémia-tagságra is igényt tartanak. Ha valamely egyházi kérdés merül fel, vagy pápai okmány jelenik meg, noha azt olvasni sem tudják jól, tartalmához meg annyit értenek, mint a hajdú a harangöntéshez, mindjárt hozzászólnak, bírálgatják, sőt — el is Ítélik azt. Egyedül ők tudják, mi válik az egyháznak és az államnak hasznára, s nem is ünnek meg a tanácsosztogatást. Mint a portékájának ajánlásába belerekedt kufár, folyton azt lármázzák, hogy náluk van csak a tudomány, a haladás, a felvilágosodás, a műveltség és a szabadság; hogy az ő embereik csupán a józan államférfiak, a részreliajtalan bírák, a képzett népnevelők, írók stb. És a szegény nép, mely nem lát a kulissák mögé, mely még azon kor szemüvegén át olvassa a könyveket és a lapokat, a melyben a szigorú egyházi censura folytán a mi nyomtatva volt, igaz is volt, s így még nem ismeri a mai közmondást: „Gelogen wie gedruckt“; mely nem tud különbséget tenni a talmi s a valódi arany között: és a mely végre — naponkint hozzászoktatva — gyönyörködik a botrányos események fölött, vakon hisz nekik. Oh csak látná ez a szegény olvasó közönség, hogy mily satnya „tehetségek“ azok, a kik ők így bolondítják. Bizonyára folkiáltana Horváth Boldizsárral: „A mai kor liberalismusának nincs szüksége a konzervativizmus fügefalevelére,“ de hozzátenné azt is, a mi az exminister ur torkán akadt: mert e liberalismus egészen elveszté már — szégyenérzetét.“

Tudományt csak nehéz és kitaró bűvárkodás útján lehet szerezni, s nem úgy, mint e népámitók: néhány encyclopedia átlapozásából. Hogy pedig mégis az ilyfajta egyetemet vezettek grassálnak a sajtóban, ép úgy, mint sokszor egyebütt, ennek is a liberalismus az okozója, mert elfogadja őket, promoveálja őket, pártolja őket, s ha még plane valamely pápai (de nem ám római) collegiumból kerültek ki, a legmagasabb polczokra is szívesen betolja őket, mert, mert — liberálisok.

Ha a lapok azt jelzik, hogy a liberális kormányok adó-reformokon dolgoznak, hogy az állami finanziaát akarják megjavítani, oly érzés fogja el az embert, mint midőn éj idején gyanús egyéneket lát ólálkodni háza körül. S valóban nem is

kell sokáig várakozni, a feszítővasat már zsebünkre alkalmazzák valamely törvényjavaslat alakjában, mely csekélyre rugó adót beoszt, s azt is csak egyesek javára, de azonnal egy sokat követelőt boz be, a nagy tömeg rovására. Az államadósságok évenként való növekedése; az állami költségvetések, s velők kapcsolatban a deficitek fokonsint való rémséges emelkedése, örlő szű gyanánt rágódnak a nemzetek anyagi jólétén. A népek panaszkodnak és zúgolódnak, de e javithatlan balgák nem akarják átlátni azt, a mi napnál fényesebb, hogy t. i. e nyomasztó helyzet, e kisajtolás csak a liberális férfiak tehetetlenségének természetes következménye, sőt oly rövidlátók, hogy azt is elhiszik, ép e szabadelvű kormányok és védők bizonyítgatására, miszerint nem az ő fonák nevelési rendszerük, nem az ő minden téren nyilvánuló önkényök, s nem az ő fényűzésre, fölöslegesre kidobált millióik, hanem a kiszorított konzervatív kormányok — melyek alatt pedig százsorta különb volt a financia állapota — okozták az államok elszegényedését.

A munkás-osztály is szerencsétlen volt a liberalismus figyelmét magára vonni, s a socialis kérdés egyszerre szőnyegre került. Azzal hitegette a liberalismus a munkásokat, hogy szorgalom és takarékosásra fogja majd oktatni őket, s védelmet nyújtván nekik a capitalismus ellen, szabadságot és megeledést szerezend számukra. Itt is hazudságot nyújtott igazság helyett, mert mit adott nekik? . . . Azt, hogy mióta fölöttük az atyáskodást átvette, a templom helyett a korcsmákat látogatja a munkás nép; azt, hogy a helyett, hogy neje s gyermekei körében keresne szórakozást, nyugalmat, elmegy a gazda echt liberális munkás-gyűlésekre, s megtanulja azt a beszédmodort, mely a királyokat „ebeknek“ czimezi, vagy mely így énekel;

„Quand le jour doit-il naitre

Où chacun dira: Moi

Je suis mon propre maitre

Et mon papé et mon roi!“

azt, hogy bár majdnem kiizzadja véré, mégis alig bírja megkeresni napi kenyéré; azt, hogy elhagyta egyedüli nemtőjét — hitét, vallását, s felkeresi a gonoszok társaságát. Uralkodott-e valaha a munkások között nagyobb közönyösség és lomhaság, nagyobb elégedetlenség és kicsapongás, mint ép azon időtől fogva, a melyben a liberalismus tutelája alá került? Szabadságot ígért az nekik, is ime lőnek, mint a rabszolgák a pogány Róma hanyatlás - korában, a kik folyton a közrendet veszélyeztették.

Annak a munkásságnak és képzettségnek pedig, a melynek mesteréül szintén csak a liberalismus tolta fel magát, strike-ok, munkáslázadások, öldöklés és gyújtogatás lettek eredményei. Nem volt elég nyomasztó a szegény munkás sorsa, hanem az kellett még hozzá, hogy a modern elvek zsákmányává is váljék, s filléreit odaáldozza ép azon csalók és ámitók fentartására, a kik őt, saját vesztére, a társadalom ellen lázítgatják. Emeljük csak fel tekintetünket és lássuk, mily helyzetet teremtett e téren a liberalismus. Gyűlölet és elkeseredés ötlük mindenütt szemünkbe a társadalmi rend ellen, s ama fegyelmezett hadsereg, mely éltet és vagyont egyaránt kioltani kész. Ezek a liberalismus jótéményei: „gyümölcsseiről ismerhetitek meg őt.“

A liberalismus a népek is hízeleg; azt mondja neki, hogy souverainné teszi őt. Noha mindenki belátja azt, hogy ez fából vaskarika, hogy e nyomorúságos népfenség soha sem volt jelentőségteljes, ma meg már nagyon is szűkkörű: mégis hiszi azt a nép. A liberalismus, mely a legarczátlanabb egoismus, a mely mindig csak elvett, és soha sem adott valamit, csak elkábítja az édes, a kedves, a „buta“ népet a souverainitás tömjénfüstjével, és ekközben megfosztja őt önállóságának még utolsó támaszától is. Oh te szegény nép, mint hintenek szüntelen port szemedbe! Azt mondja a liberalismus, hogy souverain vagy, s még egyéni szabadságot is elrabolja, mert szolgáljává teszen; és vagyonodat is elkobozza, mert adókkal terhel túl. Mutasd meg nekem souverainitásodnak csak egyetlen egy nyilvánulását! Szabad úgy-e a szavazó urnához lépned, hogy megválasszad orsz. képviselőidet? ... Oh kérlek hallgass e szabadságról, függetlenséged ezen nyilvánításáról, mert ha nem láttuk volna is, mit tesznek veled ilyenkor a liberális basák, nem tagadhatod, hogy legtöbbynire néhány kolompos kolompól össze zsarnokaidnak, a liberálisoknak támogatására. Van még egyéb souverainitásod? ... Én nem tudok többet, de bizonyára magad sem.

A liberalismus politikai eretnokség. Egyedüli célja, hogy vallás nélkül való államot létesítsen, melynek polgárai erszényök- és életökkel hódoljanak azon uralomvágnak, mely őket szegényekké és nyomorultakká teszi. Örömmel üdvözli a hamisságot, és sárral dobálja meg az igazságot. Liberális századunk túltesz minden előző korszakon; haladása, műveltsége, felvilágosodása, mindene a gonoszság szolgálatában áll. Trónok dőlnek romba, az eget verdesi az elnyomott nemzetek nyögése,

de a liberalismus, mely mindezt előidézi, nem hajtja meg büszke nyakát.

Pogány szelleme, mely a „Renaissance“ kora óta dúl már a föld színén, mind kifejtettebb alakot ölt, s mind nagyobb számmal nyer követőt, kik mint a megszállottak, örökös harcot vínak a Fölséges ellen. Oly bizonyosan, mint hogy az idő meg fog egykor állani, és öröklét lesz belőle, eljő ama nap is, melyen a liberalismus elérendi tetőpontját, megüli diadalát. De ugyanakkor le is fog tüstént áldozni azon vérszínű tenger hullámaiba, melyet sugárai festettek pirosra, s melybe sok népet s fejedelmet temetett.

Lesz tehát idő, midőn a liberális secta ép úgy lelépend az élet színpadjáról, mint a hogy lelépett a „philosophusok“, az „illuminatusok“ sectája; lesz idő, midőn a XIX. század azon mániája, a mely szerint mindenki „liberális“ czimet óhajt, ép úgy megszűnik, mint megszűnt a XVIII-ikban dívott „philosophus“, vagy „illuminatus“ nevezet után való kapkodás. És az utóvilág álmélni fog a fölött, hogy mikép hódíthattak oly nagy tért maguknak a liberálisok, midőn még a philosophusoknál is kevesebbet nyújtottak, és többet ártottak. A történész pedig észre és szívre nézve egvkép koldus-szegény korunkat intő példa gyanánt állítja majd tanítványai elé a sisyphusi munkák megvilágítására, hogy t. i. ez a kor volt az, mely daczára annak, hogy szemei előtt folyt le a vallástalan társadalom bukása, mégis államot akart szervezni egyház nélkül. S e tanítványok meg fognak győződni arról, hogy mégis igazán és nagyon tudatlanoknak, idiótáknak kellett azoknak lenniök, a kik azt hitték, hogy egy és ugyanazon gonosz elvek más következményekkel birandnak a XIX-ik században, mint a milyenekkel bírtak a XVIII-ikban.“) És szánakozva néznek majd memzedékünkre, mint az oly hülyére, a ki arany-porral hinti be ruhája foszlányait, üres fejére papir-koronát tesz, és azt kívánja, hogy királynak tekintsék.

De bármily idióták legyenek is a liberalismus hívei, meg kell jegyeznünk, hogy azért nem minden liberális férfiú rosszakarátú idióta, mert nem minden liberális olyan liberális, mint a milyenekről szólottunk. Vannak ugyanis számosán, a kik nem hiszik, hogy a liberális secta csak folytatása a múlt század-

*) „Vei det tempus, quo poster i nostri haec tam certa nos nescisse miron tur.“ (Seneca.)

beli illuminatus sectának, mely az egyházat ép úgy, mint az államot — elválasztván azokat egymástól — veszélybe döntötte, sőt ellenkezőleg arra törekszenek, hogy mindinkább megszilárdítsák e kettőnek szövetségét. De az erre vezető eszközök megválasztásában igen tévednek, mert ők a liberalismus intézményeitől várják azt, a mire egyedül a positiv kereszténység képes. Kimérendők tehát törekvésök, de nem követendők tévedésük miatt.

A vallás és a liberalismus úgy viszonylik egymáshoz, mint az igazság s a hazudság. Miként pedig ez utóbbi kettő között, természetük törvényénél fogva, folytonos, szakadatlan, engesztelhetlen küzdelem foly, úgy az előbbi kettő sem köthet soha békét vagy fegyverszünetet egymással: egyiküknek el kell véreznie. — S vájjon melyik lesz az a kettő közül, a vallás-e, vagy a liberalismus? ... A tudós, a lángész. bármennyire óhajtsa is az egyház bukását, annak lehetőségét képtelenségnek bélyegzi. Volt is, van is, és lesz is az mindenkoron.

De a mily biztos az egyház fenmaradása, ép oly bizonyos a liberalismus bukása. A mi örök, annak nincs kezdete, sem vége; a mi pedig időben lett, legyen az bár t-itáni hatalom, véget fog érni. Omnia orta occidunt. A nem született, halhatatlan; a születés a halál kezdete. A liberalismus tehát, mely időben született, noha soha sem kellett volna születnie, szintén elenyészik, de enyészete siralmas, bukása rettentő lesz.